

V. Ivanov, Doctor of Sciences (Economics), Professor
The St. Petersburg State University, St. Petersburg,
S. Naumenkova, Doctor of Sciences (Economics), Professor
Taras Shevchenko National University of Kyiv, Kyiv

ECONOMIC-LAW COLLISIONS IN FINANCIAL MARKETS RESEARCH

Annotation. In the article different approaches in interpretation of the notion "financial market" itself, in investigating its functions and instruments are analyzed. The author shows specific usage of particular instruments of financial markets in different countries, draws a conclusion about growth of significance of instrumental structure of financial market for the Russian Federation.

Keywords: financial markets, financial instruments, financial institutions, securities, derivatives.

УДК 339.92:061.1
JEL H 11

С. Іванов, д-р хім. наук, проф.,
Т. Артюх, д-р тех. наук, проф.
Національний університет харчових технологій, Київ

ІМПЛЕМЕНТАЦІЯ УКРАЇНОЮ СИСТЕМИ ТЕХНІЧНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ЄС: ЕКОНОМІЧНИЙ ТА ЗАКОНОДАВЧИЙ АСПЕКТ

В роботі досліджено економічні та нормативно-правові наслідки, обумовлені парафуванням Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом щодо створення зони вільної торгівлі. Визначено суттєві виклики щодо підписання Україною Угоди, які обумовлюють імплементацію системи технічного регулювання ЄС. Досліджено найбільш значущі аспекти технічного регулювання України у напрямку горизонтального та галузевого законодавства, які потребують негайного реформування.

Ключові слова: технічне регулювання; імплементація; конкуренція; ефективність.

Постановка проблеми. Інтеграція України в Європу – це об'єктивний процес сучасності, підготовлений всім ходом історичного та економічного розвитку нашої країни і світу. Україна зробила свій морально-політичний та економічний вибір – входження в європейський простір ще з моменту проголошення незалежності України.

В умовах виходу України на міжнародну арену, парафування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (ЄС) щодо створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) усі проблеми, пов'язані із виходом на європейські і світові ринки товарів та послуг українських виробників набувають особливої ваги. Вирішення цієї проблеми передбачає реалізацію цілого комплексу заходів структурно-організаційного, техніко-інноваційного та правового характеру [1]. Серед них головним є імплементація Україною системи технічного регулювання ЄС, що вимагає поглибленого дослідження. Для досягнення можливості інтегруватися до внутрішнього ринку ЄС Україна має привести свою систему технічного регулювання у відповідність до європейських вимог, оскільки головними перешкодами торгівлі з ЄС є не импортні тарифи, а технічні бар'єри у торгівлі – вимоги до безпечності та якості продукції, її характеристик, процедури оцінки відповідності.

Певна правова та нормативна база для цього в Україні вже створена. Це насамперед Закони України, спрямовані на виконання принципів СОТ, реформування системи технічного регулювання до міжнародних і європейських вимог.

Проте зміщені у цих Законах правоположення в силу їх загального характеру, неузгодженості між собою та з іншими нормативно-правовими актами, як видається, не можуть повною мірою забезпечити втілення усіх норм технічного регулювання ЄС в бізнес-правову практику України, залишаючи їх майже не діючими.

Це ускладнює інтеграцію українських виробників у міжнародний ринок, перевантажує шлях до укладення угод про взаємне визнання з розвиненими країнами, зумовлює перешкоди, які змушені долати українські експортери. Тому існує потреба у більш детальній регламентації процедури виконання державою зобов'язань щодо впровадження європейських підходів у систему технічного регулювання України, які впливають саме з запропонованого та оприлюдненого тексту Угоди про

зону вільної торгівлі з ЄС, оскільки вона відзначається неабиякою специфікою.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичною основою вивчення норм системи технічного регулювання стали публікації провідних науковців зокрема, В.Базилевича, О.Чувпило, С.Осики, Г.Філіпчука, Я.Юзьківа, О.Шнирова, Р.Овчаренко, К.Кошман, Л. Кавуненко, Т.Гончарова, Ф.Грищенко, Ю.Кожедуба, К.Зарембо, В.Нанівської, В.Грановського, М.Бороди та ін. Серед іноземних авторів можна виділити праці М.Леммела, Ф.Маніє, Д.Хансон, А.Бейлі, М.Маккіні, Н.Біверс, С.Рейнолдс, Н.Мусис та ін.

Невирішені раніше частини загальної проблеми. В зазначених роботах не приділено належної уваги гармонізації законодавства України щодо технічного регулювання в умовах імплементації Угоди про зону вільної торгівлі. І, як показує досвід ринкової інтеграції трьох країн з єдиним ринком Співтовариства та досвід країн-кандидатів на членство у ЄС (нових країн-членів), адаптація технічних норм і стандартів відбувається в односторонньому порядку, тобто з боку останніх, а не з боку Співтовариства.

Метою статті є дослідження механізму імплементації норм системи технічного регулювання ЄС у систему технічного регулювання України.

Виклад основного матеріалу дослідження. Парафування Угоди про асоціацію між Україною та Європейським союзом (ЄС) щодо створення зони вільної торгівлі (ЗВТ) обумовлює не лише усвідомлення необхідності загальноєвропейської інтеграції як важливого чинника поступового економічного розвитку країни, а й виконання міжнародних зобов'язань на національному рівні. Аналіз тексту Угоди дає підстави стверджувати про позитивні наслідки, які очікують країну у сфері економіки, зокрема підвищення економічної ефективності торговельно-економічних відносин, скасування обмежень для потенційно можливого бізнесу, підвищення добробуту населення, які можливі лише у випадку чималих законодавчо-правових змін, спрямованих на реформування системи технічного регулювання. Україна сьогодні має унікальну можливість модернізувати економіку, залучити інвестиції, і насамкінець, підвищити добробут українців. За даними Інституту економічних досліджень та політичних консультацій реалізація угоди

про асоціацію між Україною та ЄС призведе до підвищення рівня добробуту в Україні в довгостроковій перспективі на рівні від 4,3% до 11,8% [2].

Зважаючи на те, що частка експорту України нині складає лише 1% у всьому європейському експорті, тоді як ринок ЄС для України – це третина експорту [3], для Європи ця угода має скоріше політичне значення, а для України як політичне, так і економічне.

Становище України у рейтингу умов ведення бізнесу Doing Business-2013 покращилося на 15 пунктів – 137-ме місце порівняно з 152-м в торішньому дослідженні, пов'язане з поліпшенням у полегшенні ведення бізнесу, насамперед, у рамках національного ринку [4].

Отже, Україна сьогодні має шанс вийти на новий, найбагатший ринок світу, де між країнами існує велика конкуренція і потрібно вміло скористатися цією можливістю. Проте не всі країни, які навіть мають доступ до зони вільної торгівлі отримали позитивні наслідки. Країнами, які ефективно скористалися доступом до зони вільної торгівлі є Польща, Чехія, Естонія, Туреччина. Країни, що мали окремі позитивні наслідки: Словаччина, Литва, Латвія, Угорщина, Іспанія. Мінімальні наслідки від доступу у зону вільної торгівлі отримали такі країни як Чилі, Греція, Кіпр та ін. Успіх кожної окремої країни залежав від багатьох факторів, головними з яких є здатність використати усі наявні переваги в розвитку галузей економіки і імплементація системи технічного регулювання ЄС.

Згідно аналізу галузей економіки України за ступенем позитивного розвитку та збільшення ВВП в умовах виходу на європейський ринок визначено їх пріоритетність, яку умовно можна поділити так: 1 група – харчова, легка промисловість та ринок фінансових послуг; 2 група – продукція сільського господарства; 3 група (мінімальний ефект) – хімічна промисловість, машинобудування, енергетика, металургія тощо [4].

В Україні вже сьогодні є підприємства, які готові працювати на цьому ринку за новими вимогами, зокрема, підприємства харчової галузі – кондитерська, виноробна, олійна тощо.

Щодо другого фактору, то тут ситуація є набагато складнішою. Імплементація (англ. implementatsija – "здійснення", "виконання") – це фактична реалізація міжнародних зобов'язань на національному рівні, а також конкретний спосіб включення міжнародно-правових норм у національну правову систему. Головна вимога імплементації системи технічного регулювання ЄС – суворе дотримання цілям і змісту міжнародного встановлення, які обумовлюють функціонування світового ринку і вільного переміщення товарів.

Наявні в міжнародній торгівлі технічні бар'єри створюють перепони як для виходу української продукції на європейські та міжнародні ринки, так і для доступу вітчизняних споживачів до якісних закордонних продуктів. Ліквідувати технічні бар'єри в торгівлі можливо шляхом взаємного визнання результатів оцінки відповідності, за умови забезпечення технічної гармонізації. Власне ступінь технічної гармонізації в країні характеризується розвитком системи технічного регулювання (СТР), яка визначена міжнародними нормами та правилами, насамперед, Світової організації торгівлі та міжнародних організацій з стандартизації – ISO, IEC, ITU. Головними складовими СТР кожної країни є стандартизація; оцінка відповідності (сертифікація товарів, робіт, послуг), метрологія, акредитація органів з оцінки відповідності та випробувальних і калібрувальних лабораторій. Узаконюючи правила та порядок застосування елементів регулювання та їх взаємозв'язок, законодавець фторгівлі складає базу інфраструктуру для підтримки національної економіки та стійкого розвитку суспільства (рис. 1).

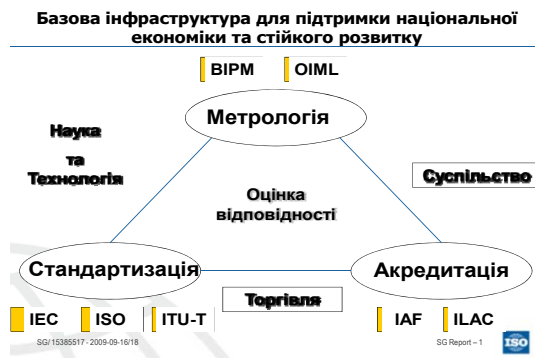

Рис.1. Базова модель технічного регулювання

* Джерело: Алан Бріден. Вибір оптимальної моделі для технічного регулювання та стандартизації на національному рівні. Міжнародний проект UA 06/PCA/TR 04 [Електронний ресурс] Алан Бріден. Режим доступу: http://www.esteri.it/MAE/doc/NEIGHBOURHOOD%20TWINNING%20NEWS%2020_en.pdf

СТР Євросоюзу визнана як найбільш ефективна модель для міжнародного співробітництва. Її ефективність підтверджується угодами про взаємне визнання результатів оцінки відповідності з такими країнами, як Японія, США, Канада, Австралія, Нова Зеландія, Швейцарія, Ізраїль.

Вільне переміщення товарів в країнах ЄС обумовлено "Новим підходом" до технічної гармонізації у сфері стандартизації та "Глобальним підходом" у сфері оцінювання відповідності. Як інструменти для реалізації цих підходів застосовано відповідні директиви ЄС, що затверджуються Радою Європи. Застосування такої моделі технічного регулювання створює сприятливі умови для вільного обігу безпечних товарів та суттєво

обмежує адміністративне втручання в розміщення виробів на ринку та господарську діяльність виробників.

Імплементація Україною системи технічного регулювання ЄС для здійснення привабливого бізнес-середовища йде дуже повільно і зі значними викривленнями як з боку державних структур, так і з боку влади.

Україна зі вступом до Світової організації торгівлі (СОТ) у 2008 р. взяла на себе зобов'язання до 2012 р. реформувати національну систему технічного регулювання з метою усунення технічних бар'єрів в торгівлі з країнами-членами СОТ і створити прообраз кращої європейської моделі.

З цією метою у сфері горизонтального законодавства, починаючи з 2001 року було прийнято три Закони: "Про стандартизацію", "Про оцінку відповідності", "Про акредитацію органів з оцінки відповідності", з яких повноцінно запрацював лише останній.

В наступний етап реформування, у 2005 році було прийнято Закон "Про стандарти, технічні регламенти та процедури оцінки відповідності", як свідчення того, що національна система технічного регулювання почала адаптуватися до міжнародних, в першу чергу, європейських вимог. Основну увагу було сконцентровано на впровадженні європейських директив "Нового підходу", гармонізації національних стандартів з міжнародними та європейськими.

Проте гармонізувати законодавство під європейські директиви знову не вдалося внаслідок того, що старі директиви не було скасовано. Економіка запрацювала в умовах, коли у сфері стандартизації були наявні три законодавчі акти, які суперечать один одному (один Декрет суперечить двом Законам). У сфері оцінки відповідності – три законодавчі застарілі акти, у сфері метрології один заплутаний і застарілий Закон "Про метрологію та метрологічну діяльність", у сфері нагляду – застарілі законодавчі акти. П'ять років країна намагалась виправити таке складне становище і у 2010 році з'являються два Закони: "Про державний нагляд і контроль нехарчової продукції", "Про загальну безпечність нехарчової продукції". А в 2011 році – відповідно до європейських Директив було внесено зміни до Закону "Про акредитацію органів з оцінки відповідності", та запропоновано механізм цивільної відповідальності виробників у Законі "Про відповідальність за шкоду, заподіяну внаслідок дефекту в продукції". Доречі, це зобов'язання щодо гармонізації законодавства відповідно до Угоди, воно вже виконано і діє.

З огляду на важливість формування національної стандартизації потрібен ще дуже важливий і головний реформаторський крок – затвердити поданий на розгляд ВР України ще у 2012 році Закон "Про стандартизацію". Саме із ухваленням цього закону у національну систему стандартизації та технічного регулювання буде впроваджено новації, які наблизять її до європейської моделі технічного регулювання.

Усунення перешкод для руху товарів, пов'язаних з існуванням різних технічних норм і стандартів у державах-членах, забезпечується у Співтоваристві двома способами: 1) шляхом гармонізації національних стандартів через прийняття та імплементацію єдиних норм комунітарного права у цій сфері та 2) шляхом впровадження принципу взаємного визнання (через процедури оцінювання відповідності у країні виробника).

Впровадження в Україні національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими є доказовою базою відповідності продукції вимогам директив Європейського Союзу, і є однією з умов підписання Угоди про оцінку відповідності та прийнятність промислової продукції АСАА (угода про взаємне визнання Україною та ЄС сертифікатів відповідності на промислову продукцію), що є невід'ємним додатком до Угоди про асоціацію між Україною та ЄС. Угоди АСАА уклалися ЄС з країнами, які були кандидатами на членство в ЄС, та країнами Середземномор'я, і дали змогу продукції, що охоплювалась цими угодами, вільно просуватись на внутрішньому ринку ЄС без додаткових процедур оцінки відповідності.

Робота щодо гармонізації стандартів здебільшого здійснюється на рівні галузевого законодавства. Дер-

жавна програма гармонізації національних стандартів з європейськими формується, в першу чергу, під розробку та затвердження Технічних регламентів, які в Україні виконують таку саму роль, як Директиви в ЄС, і визнані як пріоритетні. На сьогодні в Україні прийнято 44 технічних регламентів, розроблених на основі актів законодавства ЄС, 27 з яких вже впроваджено [5].

Фонд національних стандартів становить 27 тис. документів, з яких 7074 національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, що становить 15% загальної кількості міжнародних та європейських стандартів. Із прийнятих національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими, 1340 стандартів, це стандарти добровільне застосування яких може сприйматись як доказ відповідності продукції вимогам технічних регламентів, розроблених на базі директив ЄС. На різних етапах розроблення знаходиться ще 386 проектів національних стандартів, гармонізованих з міжнародними та європейськими під директиви ЄС [5].

За оцінками провідних експертів це "крапля в морі", яка не забезпечує повної ідентифікації в гармонізації стандартів під Директиви ЄС і, зрозуміло, не може бути доказом відповідності товарів вимогам ЄС.

У рамках плану дій АСАА ще у 2008 році було визначено і погоджено з європейською стороною чотири пріоритетні сектори української промисловості (електромагнітна сумісність, низьковольтне обладнання, прости посудини високого тиску, машини і механізми), у яких буде здійснюватись доступ продукції на ринки сторін на основі дії Угоди АСАА.

Перші три регламенти з цього переліку було впроваджено лише у 2011 році, останній – машини і механізми – в 2013. Проте лише зазначені технічні регламенти з усіх 44-х засновані на Директивах ЄС мають 50% – ну забезпеченість гармонізованими ідентичними європейськими стандартами. Що до інших технічних регламентів, то такої впевненості немає. Ідентичним вважається стандарт, який є повним аналогом європейського як за змістом, так і за роком його прийняття. Не допускається модифікованих, а також раніше затверджених версій стандартів. Крім цього, істотна частина стандартів була прийнята методом "обкладинки" (лише переклад обкладинки), що суттєво звужує його застосування на підприємствах, враховуючи суто технічну іншомовну термінологію, якою володіє не кожний. Крім цього, вихід на європейський ринок певного товару супроводжується декларацією про відповідність або сертифікатом відповідності, які видаються на підставі відповідності Технічним регламентам (ТР). Вичерпний перелік ТР наданий у Додатку 3 Угоди, датований 2007 р., на сьогодні є застарілим і не повним. Тому оцінювання відповідності за нашими ТР деяких товарів, що повинні експортуватись до ЄС не можливо внаслідок відсутності повного комплексу Директив, яким повинні відповідати товари згідно "Глобального підходу" ЄС. Наприклад, для оцінювання іграшок не вистачає 2-х Регламентів (щодо вмісту хімічних речовин), які взагалі не було в Україні розроблено, а Регламент на іграшки було впроваджено в Україні ще в 2009 році. Отже, відсутня поінформованість щодо вимог до товарів на рівні ЄС державних структур, що займаються розробкою та затвердженням ТР.

Важливою проблемою реформування системи технічного регулювання є усунення дублюючих режимів контролю продукції (вимоги технічних регламентів, ДСанПіН, медичні вимоги до якості і безпеки харчових продуктів і продовольчої сировини, нормативні вимоги з охорони праці тощо. Проте в ЄС існує оцінка відповід-

ності тільки за Директивами. Така вимогливість встановлена лише для продукції українських виробників, що безумовно заважає виходу на будь-який ринок продукції. Особливо це стосується харчових продуктів. Українська "харчова" регуляторна система не має чіткої організаційної структури, складаючись з 4 міністерств, 7 комітетів та майже 1000 регіональних контрольних органів та лабораторій, які постійно втручаються у виробничий процес. В Україні підприємці змушені підпорядковуватися нормам, встановленим в 1970-х – 80-х: майже 80% норм та правил щодо безпеки праці були введені в дію до 1991 р.

В Європі ці питання вирішуються за допомогою 2-х Регламентів. Дотримуючись Регламенту ЄС №178/2002, відомого під назвою "Загальний харчовий закон", який визначає загальні принципи харчового законодавства ЄС, виробники дотримуються принципів захисту життя, здоров'я та інтересів споживачів, а також відповідальності на всіх стадіях виробництва, – "від лану до столу". Відповідно до Регламенту ЄС №882/2004 про офіційний контроль харчових продуктів і кормів встановлюються вимоги до країн ЄС щодо держання "харчового" законодавства".

Висновки. Проведений аналіз імплементації системи технічного регулювання ЄС Україною дозволив встановити:

1. Неузгодженість законодавчої бази України між собою та з основними принципами системи технічного регулювання ЄС. Ряд законів, прийнятих у період з 2001 по 2005 роки, якими встановлюється добровільність застосування стандартів, суперечить деяким законам та нормам, наприклад Декрету КМУ від 1993 року "Про стандартизацію та сертифікацію" і Закону України "Про захист прав споживачів", які фактично декларують обов'язковість відповідності національним стандартам будь-якого товару.

2. Діюча база стандартів в Україні застаріла, лише на 15% гармонізована з європейськими та міжнародними стандартами, що не дозволить ефективно здійснювати оцінювання відповідності при експорті української продукції на європейський ринок. Гармонізації стандартів потребує не лише продукція, яка підпадає під дію пріоритетних напрямів, а й та, яка забезпечить ефективні економічні переваги від підписання Угоди, зокрема харчова та

легка. Потрібна суттєва фінансова допомога ЄС для здійснення державної програми гармонізації стандартів.

3. Нормативно-правова база характеризується протиріччями та неузгодженістю стосовно одночасного державного регулювання та контролю продукції різними установами, що призводить до неефективного використання ресурсів. Така практика відсутня в ЄС.

4. Потребує негайного реформування система контролю за якістю та безпечністю харчових продуктів. Прийняття стандартів Кодексу Аліментаріус у якості національних дозволить національні вимоги до харчових продуктів гармонізувати з європейськими. Необхідно затвердити організаційну структуру контролю та технічні регламенти на харчові продукти з урахуванням директив ЄС. Запровадити інтегровану систему контролю харчових продуктів, яка включає декілька контролюючих органів, розроблену на основі Регламентів ЄС №178/2002 та №882/2004".

5. Для реалізації завдань та очікувань від підписання Угоди, Україна у чіткі строки повинна здійснити імплементацію актів *acquis communautaire* як щодо інституційної системи контролю за обігом товарів (Регламенти 764/2008 й 765/2008 та Рішення 768/2008 від 9 липня 2008 року), так і щодо змістовних вимог до товарів. Важливо передбачити, що Україна може нотифікувати ЄС про імплементацію актів *acquis communautaire* до завершення перехідних періодів.

Список використаної літератури:

1. Мікроекономіка: [підручник] / [В.Д. Базилевич, К.С. Базилевич, А.І. Ігнатюк, С.В. Слухай] За ред. В.Д.Базилевича. – 2-е вид., перероб. і доп. – К.: Знання, 2008. – 679 с.
2. Зануда А. Що дасть Україні та українцям вільна торгівля з ЄС? – А. Зануда. – Режим доступу: http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2013/09/130930_free_trade_ukraine_eu_az.shtml.
3. Зануда А. Угода про асоціацію з ЄС: за політикою забувають економіку. – А. Зануда. – Режим доступу: [phttp://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2013/09/130930_free_trade_ukraine_eu_az.shtml](http://www.bbc.co.uk/ukrainian/business/2013/09/130930_free_trade_ukraine_eu_az.shtml).
4. Doing Business (оцінка бізнес регулювання). Режим доступу: <http://russian.doingbusiness.org/data/exploreeconomies/ukraine>
5. Довідка щодо переговорів між Україною та ЄС стосовно укладення Угоди про асоціацію. – Режим доступу: http://www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main?cat_id=37126

Надійшла до редакції 20.09.13

С. Иванов, д-р хим. наук, проф.,

Т. Артюх, д-р техн. наук, проф.

Национальный университет пищевых технологий, Киев

ИМПЛЕМЕНТАЦИЯ УКРАИНОЮ СИСТЕМЫ ТЕХНИЧЕСКОГО РЕГУЛИРОВАНИЯ ЕС: ЭКОНОМИЧЕСКИЙ И ЗАКОНОДАТЕЛЬНЫЙ АСПЕКТ

В работе исследовано экономические и нормативно-правовые последствия, наступающие после подписания Украиной Соглашения про создание зоны свободной торговли с ЕС. Определены существенные вызовы относительно подписания Украиной Соглашения, которые обуславливают имплементацию системы технического регулирования ЕС. Исследовано наиболее важные аспекты технического регулирования Украины в направлении горизонтального и отраслевого законодательства, которые нуждаются в немедленном реформировании.

Ключевые слова: техническое регулирование; имплементация; конкуренция; эффективность.

S. Ivanov, Doctor of Sciences (Chemical), Professor,

M. Artyuh, Doctor of Sciences, Professor

National University of Food Technologies, Kyiv

IMPLEMENTATSIIA UKRAINE OF SYSTEM OF TECHNICAL REGULATION OF EU: ECONOMY AND LEGISLATIVE ASPECT

In work it is investigated economy and is standard-legal consequences which come after signing of Ukraine of the Agreement about a zone of free trade from EU. Essential calls concerning signing of the Agreement are defined by Ukraine which causes implementatsija systems of technical regulation of EU. It is investigated most prominent aspects of technical regulation of Ukraine in a direction of the horizontal and branch legislation which need immediate reforming.

Keywords: technical regulation; implementatsija; a competition; efficiency.

УДК 338.242 (477)
JEL F52, M48, Q18

С. Кальний, викладач
Академія муніципального управління, Київ

ДЕРЖАВНА ПОЛІТИКА ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕКОНОМІЧНОЇ БЕЗПЕКИ СІЛЬСЬКОГО ГОСПОДАРСТВА

У статті розглянуто теоретичні засади, виявлено проблеми та завдання державного регулювання сфери сільського господарства з метою забезпечення його економічної безпеки в контексті економіки сталого розвитку. Досліджено еволюцію теоретичних підходів до конвергенції екологічного та економічного регулювання. Вказано ключові загрози від зростання впливу ТНК. Проведено компаративний аналіз управління сільським господарством в сучасних умовах і за умов сталого розвитку. Висвітлено базові принципи та основні шляхи підвищення економічної безпеки сільського господарства.

Ключові слова: економічна безпека сільського господарства, сталий розвиток, "зелена" економіка, агроландшафт, агроєкосистема.

Глобалізація призводить до посилення дискримінаційного впливу окремих країн та міжнародних корпорацій на вітчизняну економіку. Це вимагає поглиблення наукових досліджень щодо економічної безпеки як на загальнодержавному рівні, так і на рівні окремих галузей народного господарства чи підприємств. У сфері захисту національних інтересів одним з першорядних завдань залишається вирішення питання продовольчої безпеки держави та, відповідно, забезпечення стабільного та ефективного функціонування сільського господарства, що виконує ключову стабілізуючу роль у вітчизняному народному господарстві.

Поряд з тим, погіршення стану навколишнього середовища потребує врахування екологічного впливу у якості ключового фактора економічної безпеки сільського господарства, що є тісно пов'язаним з природним оточенням. Відомо, що екологічні відносини носять фундаментальний характер, тому не лише пізнавальні процеси, а й різні сфери практичної діяльності, у тому числі сільське господарство, входять у процес екологізації в рамках економіки сталого розвитку. Крім того, особливої уваги вимагає соціальна складова економічної безпеки сільського господарства, що обумовлено його селоутворюючою функцією.

Розробці принципів та пріоритетів економіки сталого розвитку присвячені фундаментальні дослідження Г. Гандерсона, Х. Делі, Дж. Джекобса, Д. Кортена, Р. Костанци, Л. Маргуліса, Д. Медоуза, Б. Фаллера, П. Хоукена, Е. Ф. Шумахера та ін. Теоретичне осмислення особливостей економічної безпеки сільського господарства представлено у роботах О.В. Бігдана, М.Й. Маліка, О.Л. Попової, П.Т. Саблука, Д.К. Семенди, А.Г. Светлакова, Л.А. Хромушиної, О.В. Шабінського та ін. Слід, однак, зазначити, що масштаби проведення теоретичних досліджень та визначення практичних рекомендацій щодо її зміцнення в контексті економіки сталого розвитку на даний час не дозволяють досягти належного рівня цілісності та глибини розробленості даної теми.

У статті поставлено за мету дослідити теоретичні основи, виявити проблеми та окреслити завдання державного регулювання сфери сільського господарства для забезпечення економічної безпеки в контексті економіки сталого розвитку.

З часу зародження сільського господарства існувало протиріччя його біологічної ролі: з одного боку, воно руйнує природні самодостатні екосистеми, а з іншого – фактично створює нові біологічні системи за законами функціонування біосфери. Отже, характер впливу сільського господарства на природу є водночас руйнівним та відтворюючим щодо довкілля, оскільки метою сільськогосподарської діяльності є формування нових екосистем. До початку 1960-х рр. економічні теорії базувались на припущенні про наявність безмежних ресурсів

та абсорбційних можливостей землі. У подальшому так звана "криза створення уявних багатств і нерационального використання грошових коштів" сприяла появі теорії меж зростання, що стала однією з перших глобально агрегованих прогностичних моделей майбутнього, які ґрунтуються на аналізі взаємодії населення, природних ресурсів та оточуючого середовища. Ідеї щодо існування меж економічного зростання сприяли раціональному переосмисленню цінностей індустріальної культури [1].

Було також виявлено, що кризи поглиблюються антропогенними та економічними явищами, які синергетично посилюють одне одного, а саме: зростання приватизації доходів та соціалізації витрат і ризиків, виснаження земельних ресурсів, падіння рівня якості та доступності поверхневих вод, незадовільний розвиток екосистемних послуг, неефективне використання ліквідних фінансових ресурсів тощо. Все це загострює соціальні проблеми та призводить до нового посилення тиску на природу. Таким чином діє універсальний принцип "кумулятивної причинності" за Т. Вебленом, розвиваючи який Н. Калдор та Нобелівський лауреат Г. Мюрдаль виявили, що національний та регіональний розвиток є швидше дивергентним, аніж конвергентним. Економічна система, на їхню думку, не завжди регулюється компенсуючими процесами за рахунок зворотних зв'язків чи взаємними коригуваннями шляхом дії цінового механізму [4]. Цим пояснюється різноманіття форм подібних економічних систем, коли їх розвиток великою мірою визначається культурними особливостями та соціальними інститутами, а стосовно агропромислової сфери – притаманними регіону способами обробки та вирощування, звичним раціоном харчування, географічними та кліматичними особливостями.

Розглядаючи розподіл ресурсів та доходів як функцію влади, інституціоналісти запропонували дослідження реальних факторів, сил та інструментів, що визначають процеси адаптації, на противагу дослідженню формальних технічних умов стійкості розвитку в контексті апріорно узгодженого чи наперед визначеного порядку [3]. На початковому етапі результатом наукових досліджень було переважно створення моделей світового економічного розвитку з апокаліптичними прогнозами, їх наслідком стала поява концепції "нульового зростання". Економічні, фінансові, продовольчі, екологічні та кліматичні кризові явища обумовили появу досліджень щодо альтернативних шляхів розвитку, результатом яких став висновок про те, що економічне зростання та охорона навколишнього середовища є компромісними, а взаємопов'язаними стратегіями. У подальшому через поглиблення проблем навколишнього середовища у теоретичних дослідженнях світової економіки та в процесі їх інтеграції у міжнародну та державну політику роль екології значно посилювалась [2; 4].